

Ömer KEMİKSİZ*

Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği - Metin Türü İlişkisi

Öz

Yapılandırıcı yaklaşımla hazırlanan Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda dinleme becerisi ayrıntılı bir şekilde ele alınmış ve Türkçe derslerindeki her temada bir dinleme metnine yer verilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Dinleme metinlerinin işlenişinde kullanılabilecek yöntem/tekniklere de programda değinilmiştir. Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın dinleme yöntem/teknikleri bölümünde yedi tür dinleme yöntem/teknikinden bahsedilmiştir. Bu yöntem/teknikler katılımlı dinleme, katılsız dinleme, not alarak dinleme, kendini konuşanın yerine koyarak dinleme (empati kurma), yaratıcı dinleme, seçici dinleme ve eleştirel dinlemedir. Bu çalışmada 6, 7, 8. Sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarında yer alan dinleme metinlerinde hangi tür metinlere yer verildiği tespit edilmiş, bu metinlerin hangi yöntem/tekniklerle işlendiği üzerinde durulmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle dinleme yöntem/tekniki- metin türü dağılımı belirlenmiştir. Çalışmada her sınıf seviyesi için biri Bakanlık biri özel yayınevi olmak üzere ikişer kılavuz kitap incelemeye alınmıştır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Türkçe dersi, öğretim programı, dinleme becerisi, yöntem-teknik, metin türleri.

The Relationship between Listening Method/Technique- Text Type in Listening Texts of Turkish Courses

Abstract

Listening skill is discussed in detail in constructivist approach based Turkish courses curriculum (6th, 7th, 8th grades) and it is hold obligatory to give place to listening texts in every theme in this curriculum. The curriculum explained the methods/techniques that can be used in the teaching process of listening texts. There are seven types of listening methods/techniques in the curriculum. These are as following: participating listening, unparticipating listening, note taking listening, emphatic listening, creative listening, selective listening, and critical listening. In the current study, firstly it is determined the type of the listening text in the 6th, 7th, 8th grades Turkish courses teacher guide book and then which methods/ techniques are used in these texts are investigated. According to findings, frequency distribution of method/technique-text type is established. In order to analyze all grades separately, two books (one book is published from Special publisher and the other book is published from Ministry) were analyzed using document analysis which is a type of qualitative research methods.

Key Words: Turkish course, curriculum, listening skill, method-technique, text types.

* Arş. Gör., Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Bartın. E-posta: okemiksiz@bartin.edu.tr

Giriş

Kişiler arası ilişkilerde sözlü iletişimin konuşan ve dinleyen olmak üzere iki önemli ögesi vardır. İletişimi başlatan kaynağın (konuşan) karşı tarafa ilettiklerinin (mesajın) hedefine ulaşabilmesi, karşısında iyi bir alıcı (dinleyen) olmasına bağlıdır. Bu sebeple bir konuşma ne kadar sağlıklı gerçekleşirse gerçekleşsin, dinleme boyutundaki hata ve eksiklikler iletişimin kopmasına neden olacaktır.

Dinleme öğrenme alanıyla ilgili yapılan tanımlamalarda dinlemenin “bildirileri etkin bir yolda alma ve yorumlama süreci” (Taşer, 2015: 206), “görsel ve işitsel simgelere tepki” (Ergin, 2014: 106), “konuşan ya da sesli okuyan bir kişinin vermek istediği sözlü mesajları doğru olarak anlayabilme etkinliği” (Özbay, 2005: 11), “duyuları anlama yetisi” (Kantemir, 1972: 10), “işittiğimizi anlamak ve saklamak ya da işittiğimizi anlamak amacıyla dikkat harcamak” (Sever, 2011: 10) şeklinde ifade edildiği görülmektedir. Yine dinleme üzerine yapılan çalışmalarda bu becerinin işitme/duymadan farkına değinilmekte ve dinleme ile işitmenin her ne kadar aynı kavram gibi algılsa da birbirlerinden belirgin bir şekilde ayrıldıkları üzerinde durulmaktadır. Konuyla ilgili olarak Ergin (2014: 107-113) işitmenin fizyolojik, dinlemenin ise psikolojik bir süreç olduğunu ve kulağımızla işitip zihnimizle dinlediğimizi, Ugan (2009: 141) ise kulağa sesin gelmesinin işitmeyi, bu sesi anlamlandırma çabasının da dinlemeyi karşıladığını belirtmiştir. Aktaş ve Gündüz (2004: 247) de işitmenin bizim isteğimiz, irademiz dışında gerçekleşirken dinlemenin belli bir amaç doğrultusunda yapılan, öğrenilmesi gereken bir beceri olduğunu ifade etmişlerdir. Akyol (2006: 2) ise işitmenin dinleme sürecinin bir ögesini olduğunu vurgulamıştır. Arı (2013: 190) da benzer bir düşünceyle işitmenin dinlemenin başta gelen unsuru olduğunu ve dinlemenin gerçekleşebilmesi için sağlıklı bir işitmenin olması gerektiğini dile getirmiştir. Bu görüşleri destekleyen başka bir açıklama Güneş (2014: 82-83) tarafından yapılmış, dinlemenin işlem boyutunun işitme, anlama ve zihinde yapılandırma şeklinde üçe ayrıldığı, bu sürecin ilk aşamasının da işitme olduğu vurgulanmıştır. Buna göre dinleme, işitmeden farklı, belli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilen ve duyulanları anlamak için dikkatin ön planda olduğu bir anlama etkinliği şeklinde düşünülebilir.

Okuma, konuşma ve yazma ile birlikte Türkçenin temel dil becerilerinden biri olan dinleme, doğum öncesi anne karnında başlamakta, doğumdan sonra giderek gelişmekte ve diğer öğrenme alanlarına temel oluşturmaktadır (Güneş, 2014: 80). Böylesi bir öneme sahip olan bu becerinin öğretimine ise gereken hassasiyetin gösterildiğini söylemek çok zordur. Yalçın (2002: 123) bu durumun altında yatan sebebin dinleme becerisini doğuştan kazandığımız düşüncesi olduğunu belirtmektedir. Çocukların bu beceriyi okul çağına kadar kazandığı düşüncesi, sınıf ortamında okuma ve yazma becerilerinin daha çok ön plana çıkmasına ve dinlemenin ihmal edilmesine sebep olmaktadır. Bu durum yalnızca ülkemiz için geçerli değildir. Çifçi (2001:166) dinleme öğrenme

alanının Batı'da da "ihmal edilmiş bir yetenek", "unutulmuş bir yetenek" olarak görüldüğünü belirtmektedir. Doğan (2013: 155)'a göre dinlemenin ihmal edilmiş bir beceri olmasında, bu beceriye karşı duyarsız kalınmasında çeşitli faktörler rol oynar. Birçok öğretmen dinlemenin doğal olarak geliştiğine, bu yüzden dinlemeyi öğretmek için bu konunun üzerinde durmaya gerek olmadığına inanır. Bazı öğretmenler ise dinlemenin öğretilmeyeceği ya da öğretilse bile değerlendirilemeyeceği görüşünü taşırlar. Bazıları da müfredatın zaten çok yoğun olduğunu ve dinlemeye ayıracak zamanın bulunmadığını düşünür. Bu ve bunun gibi birçok etken dinleme becerisinin eğitim öğretim faaliyetlerinde geri planda kalmasına neden olmaktadır. Ancak öğrencilerin hem akademik hem de toplumsal gelişimlerinde bu beceri oldukça önemli bir yere sahiptir.

Rankin (1930) ve Bird (1953) tarafından yapılan araştırmalarda okul hayatında ve günlük hayatta dinleme becerisine % 42 gibi bir oran ayrıldığı tespit edilmiştir. Robertson (2004) ise ilköğretim okulu öğrencilerinin zamanının % 57'sinin dinlemeyle geçtiğini belirtmiştir (Akt. Doğan, 2013: 156). Göğüş (1978: 227)'e göre, bir kişi insanlarla birlikte olduğu sürenin % 42'sini dinlemekle geçirmektedir. Okulda öğrenciler, öğretmenlerini ve arkadaşlarını günde 2,5-4 saat dinlemektedirler. Okul başarısı da öğrencinin dinleme yeteneğine sıkı sıkıya bağlıdır. ABD'de tipik bir ilkokul ve ortaokul öğrencisi okuldaki zamanının % 50'sini dinleyerek geçirmektedir. Bu oran üniversitede % 90'lara ulaşmaktadır (Ergin, 2014: 107). Teknolojik aygıtların hayatın her alanına girdiği günümüzde ise dinleme becerisinin hem önemini hem de kullanım oranını daha da artırdığını söyleyebiliriz. Bununla beraber dinleme yalnızca eğitim alanında önem taşıyan bir beceri değildir. Robertson (2004: 152) tarafından müşterilerin bir şirketten mal alımından neden vazgeçtiklerinin sebebini bulmak için yapılan bir araştırmada % 68 oranında çalışanların ilgisiz tutumları gösterilmiştir. Müşteriler kendilerini iyi dinleyecek bir yetkili bulamayınca o kurumdan alışveriş yapmayı kesmişlerdir. Laster ve Smith (1993: 270) de doktorun hastasını iyi dinlemesinin hastanın probleminin teşhisinde çok etkili olduğunu, onların psikolojilerine bile iyi geldiğini vurgulamışlardır (Ungan, 2009: 141). Örneklerden hareketle insanların toplum hayatındaki ilişkilerinde dinlemesini bilen kişileri tercih edecekleri söylenebilir. Özellikle günümüz dünyasında hayatın her anında yaşanan koşuşturmaca içinde bireylerin kendilerine zaman ayıracak kişilere daha çok ihtiyaçları olduğu bir gerçektir. Bunun için çocukların aile-okul-çevre üçgeninde sağlıklı birer dinleyici olarak yetiştirilmeleri amacıyla yapılması gereken çalışmalara önem verilmelidir.

Dinleme eğitimi çok küçük yaşlardan itibaren sistematik ve planlı bir biçimde yapılarak geliştirilmelidir. Dinleme becerisinin sağlıklı bir şekilde gelişmesi ve bu becerinin alışkanlık haline dönüştürülebilmesi için ailede gereken eğitim verilmelidir. Temel eğitimin birinci aşamasında da çocuğa dinlediklerini doğru kavrama bilinci kazandırılması gerekir. Çocuğun dinlediklerinin ne kadarını doğru kavradığı, ne kadarını kavrayamadığı ve bunun nedenlerinin bilinmesi hususunda kendisine

yardımcı olunmalıdır. Öğretmenin yapacağı dinleme eğitiminin temeli bu ilke üzerine kurulmalıdır (Özbay, 2005: 113; Yalçın, 2002: 129).

Öğrencilere dinleme becerisini kazandıracak olan ailelerin ve öğretmenlerin öncelikle iyi birer dinleyici olarak çocuklara model olmaları gerekir. Bir beceriyi öğretecek olanın öncelikle o beceriyi öğrenmiş olması öğretim sürecinde başarıya ulaşmanın temel şartıdır.

Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda Dinleme Becerisi

Türkçenin temel dil becerilerinden biri olan dinleme 1981 Programı'nda diğer programlardan farklı olarak bir dil becerisi olarak ele alınmış, yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanan 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda daha ayrıntılı bir biçimde işlenmiştir (Özbay ve Melanlıoğlu, 2012: 92-93). Öğretim programında temel dil becerilerinden okumaya % 30, konuşma ve yazmaya % 20'lik oran ayrılırken dinlemeye de % 15'lik oran ayrılmıştır. Bu düzenlemeyle birlikte dinleme becerisinin ana dili derslerindeki önemi daha da artmıştır.

Dinleme öğrenme alanıyla ilgili düzenlemelerden en önemlisi metin seçimlerinde yaşanmıştır. Buna göre her temada bir dinleme metnine yer verilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Uygulamanın yönergesi programda "Her temada farklı türlerden en az üç okuma, bir dinleme/izleme metnine/materyaline yer verilir. Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitabında yer almalıdır." (MEB, 2006: 60) şeklinde ifade edilmiştir. Öğretmen kılavuz kitaplarda genellikle temaların son metinleri olarak ele alınan dinleme metinleri, öğretmen tarafından sınıfta okunabileceği gibi, CD'den veya internet üzerinden erişilebilecek ses kaydından dinletilerek de işlenebilir. Dinleme metinleriyle ilgili etkinliklere ise tıpkı okuma metinlerinde olduğu gibi öğrenci çalışma kitaplarında yer verilmektedir. Yine programa göre dinleme öğrenme alanı, izleme öğrenme alanıyla birlikte ele alınmış; dinleme becerisine dönük kazanımlara izleme becerisi içerisinde de yer verilmiştir.

Öğretim programında dinleme öğrenme alanıyla ilgili beş amaç altında toplam 42 kazanım yer almaktadır. Bu amaçlar ve kazanım sayıları şu şekildedir:

1. Dinleme/ izleme kurallarını uygulama (4 kazanım)
2. Dinleneni/ izleneni anlama ve çözümleme (25 kazanım)
3. Dinlediklerini/ izlediklerini değerlendirme (3 kazanım)
4. Söz varlığını zenginleştirme (6 kazanım)
5. Etkili dinleme/ izleme alışkanlığı kazanma (4 kazanım)

Bu amaçlardan "dinleme/ izleme kurallarını uygulama" amacı altındaki kazanımlardan biri de "Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır." şeklindedir. Bu kazanıma yönelik açıklamada ise

Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği – Metin Türü İlişkisi

“Her dinleme/ izleme etkinliği belirli bir yöntem ve tekniğe göre yapılmalı, her etkinliğin farklı bir yöntemle yapılmasına özen gösterilmelidir.” (MEB, 2006: 13) ifadelerine yer verilmiştir. Bu sebeple öğretim programında dinleme metinlerinde ve etkinliklerinde kullanılacak yedi yöntem/ tekniğe yer verilmiş; bu yöntem/tekniklerin amacı ve uygulama biçimlerine aşağıda kısaca değinilmiştir:

Katılımlı Dinleme:

Karşımızdaki insana onu dinlediğimizi hissettirmeye dayanan (Yalçın, 2002:132) katılımlı dinlemenin en önemli özelliği, kapalı anlamları ortaya çıkarmada kullanılmasıdır. Kapalı anlamların çözümünde ise sorular önemli bir yer tutar (Arı, 2013:193). Bu dinleme türünde amaç, dinleme sürecinde zihinde oluşan soruların konuşmacıya iletilerek dinlenenlerin daha iyi kavranmasıdır. Katılımlı dinlemede dinleme sırasında başka bir işle uğraşmamak ve konuşmacı ile göz teması kurmak gereklidir (MEB, 2006: 62).

Katılımsız Dinleme

Dinleme sürecinde öğrencilerin dinledikleri üzerinde düşünmelerini sağlayarak zihinsel faaliyetlerini etkin kılmayı amaçlayan katılımsız dinlemede dinlenen metnin bir süreçten mi bahsettiği, yoksa bir açıklama mı getirdiği belirlenir. Metnin türüne ve metinden elde etmek istenilenlere uygun olarak zihinde “Kim, ne, nereye, ne zaman, nasıl?” gibi sorulara cevap bulmaları için öğrenciler yönlendirilir. (MEB, 2006: 62).

Not Alarak Dinleme

Dinleme esnasında öğrencilerden dinleme amaçlarına göre notlar almaları istenir. Bu uygulamanın amacı dinlenenlerin daha kolay anlaşılmasını ve hatırlanmasını sağlamaktır (MEB, 2006: 62). Yöntem/tekniklerin etkili olabilmesi için dinleme öncesi hazırlık yapılmalıdır. Dinleme sürecinde konu hakkında bilgi verdiği için konu başlığına, konuşmacının ses tonuna, beden diline, aktardığı örneklerle dikkat etme gibi ipuçları kullanılabilir. Bu ipuçlarına dayanarak önemli bulunan yerler, kısaltmalar yapılarak not alınır (Güneş, 2014:101).

Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme (Empati Kurma)

Dinleyicinin kendisini konuşmacının yerine koyarak onun neler hissettiğini, sözlerinin hangi deneyimleri yansıttığını, kendini ve dünyayı nasıl algıladığını anlamak amaçlı bu dinlemede öğrencilerden konuşmacının veya dinlediklerindeki varlık ve şahıslardan birinin yerine kendilerini koyarak olayları, duygu ve düşünceleri anlamaları istenir (MEB, 2006: 62). Eleştirmeden, yargılardan kaçınarak, tavsiyede bulunmadan, karşıdakinin duygularını anlamaya çalışmak bu dinleme türünün temel özellikleridir (Doğan, 2013:165).

Yaratıcı Dinleme

İyi bilinen, anlaşılan ve yorumlanan öğelerden hareket ederek yeni sonuçlar bulmak, bir soruna çözüm bulmak vb. çalışmaları içeren (Güneş, 2014: 101) yaratıcı dinlemenin amacı öğrencilerin dinlediklerini yorumlaması ve bunlardan yeni fikirler üretmesidir. Katılımlı ve katılımsız dinleme ile gerçekleştirilebilen yaratıcı dinlemede konuşmacının sözlerinden yeni düşünce ve hayaller üretilir ve üretilen bu düşünce ve hayaller dile getirilir. (MEB, 2006: 63).

Seçici Dinleme

Dinlenenlerin içinden ilgi ve ihtiyaca yönelik olanların seçilerek dinlenmesidir (MEB, 2006: 63). Seçici dinleme aynı zamanda hızlı konuşmaları tam olarak kavrayabilmek, çeşitli tartışma ortamlarında konuşmacıların düşüncelerinin özünü yakalayabilmek için tercih edilen bir dinleme türüdür (Özbay, 2005: 77).

Eleştirel Dinleme

Bu türün amacı öğrencilere dinledikleri hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşüncelerini; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla, tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayarak kendi doğrularını buldurmaktır (MEB, 2006: 63). Bireyin eleştirel dinleme yapabilmesi için, konuşmacının amacını, bilgi birikimini, çözüm önerilerini, ön yargılı olup olmadığını iyi tespit etmesi gerekmektedir (Ungan, 2009:143).

Yukarıda açıklanan dinleme yöntem/ tekniklerinden yaratıcı dinlemenin uygulama aşamasına baktığımızda katılımlı dinleme ile katılımsız dinlemenin bir sentezi şeklinde gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Yine bütün bu yöntem/ tekniklerin uygulama safhasında öğretmenlerin oluşturacakları farklı etkinlik örneklerinin de dinleme çalışmalarında kullanılması çeşitlilik sağlanması adına önemlidir.

Metin Türleri ve Türkçe Ders Kitaplarına Metin Seçimi

Türkçe derslerinde kullanılan en önemli materyallerden biri ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının ana malzemesi olan metinler ise öğrencilerin dil becerilerini geliştirmede önemli birer araçtır. Bu sebeple ders kitaplarında yer alacak metinlerin titizlikle seçilmesinde yarar vardır.

Metin kelimesi Türkçe Sözlük (2011: 1667)'te "1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst; 2. Basılı veya el yazması parça, tekst." şeklinde tanımlanmaktadır. Günay (2007: 44) metni "başı ve sonu kapalı bir yapı oluşturan dilsel göstergelerin art arda geldiği anlamlı yapı" şeklinde açıklarken Akyol (2006: 203)'a göre bu kelime bir kitabın içindeki kısımları, başlı başına tek bir konuyu, makaleyi veya birkaç paragraftan oluşan ve bir ana fikre sahip olan yazıları anlatmak için kullanılmaktadır. Güneş (2014: 249), metni "bilgi, duygu ve düşüncelerin yerleştirildiği yapılar" olarak ifade eder. Akbayır (2006:215)'a göre metin, belirli bir

bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür.

Güneş (2014: 262)'e göre Türkçe öğretiminde metinler, zihinsel, sosyal ve zihinsel bağımsızlık becerilerini geliştirmek için birer araçtır. Metin dinleme, okuma, yazma, konuşma, görsel okuma ve sunu gibi dil becerilerini geliştirmek için kullanılmalıdır. Öğrencinin dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek için metnin anlamını bulma, üzerinde düşünme, çıkarımlar yapma, değerlendirme vb. işlemler yapılmalıdır. Anlama; inceleme, seçim yapma, bir karara varma, yorumlama, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi çeşitli zihinsel etkinlikleri gerektirir. Anlama sürecinde öğrenci ön bilgileri ışığında metinde sunulan yeni bilgileri incelemeli, onlar üzerinde düşünmeli ve zihinde yapılandırmalıdır. Calp (2005: 104)'e göre çocuğun hafızasının geliştirilmesi ve tazelenmesi, duygu ve hayal dünyasının genişletilmesi, dikkatinin terbiye edilmesi, okuma ve dinleme alışkanlığının kazandırılması, konuşma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi, bilgi birikiminin artması metinler yoluyla sağlanır. Çeçen ve Çiftçi (2007:39)'ye göre Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden dolayı Türkçe dersi öğrencilere temel dil becerilerini kazandırmak için önemli bir işleve sahiptir. Çünkü Türkçe derslerinde bütün dil becerileri bu metinlerden hareketle hazırlanan etkinlikler yoluyla kazandırılmaya çalışılmaktadır. Karatay (2013:234) ise farklı anlatım biçimi özelliklerine sahip metin türleri ile öğrencilerin hem diğer derslerde karşılaşacakları öğrenme metinleri ile baş etme becerilerinin geliştirilmeye çalışıldığını hem de öğrencilerin edebiyata karşı ilgi duymalarının amaçlandığını dile getirmiştir.

Türkçe öğretiminde kullanılan metinler, farklı özellikleri dikkate alınarak araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tasnif edilmiş ve böylece ortaya “metin türü” dediğimiz kavram çıkmıştır. Metin türleri kavramı, edebiyat ürünlerinin konu ve sunuş biçimi bakımından kendine özgü özellikler gösteren ve edebî bir değer taşıyan yazılardır (Karatay, 2014: 81). İlgili alan yazın incelendiğinde konuyla ilgilenen farklı araştırmacılar tarafından metinler, çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır (Akbayır, 2006; Aktaş ve Gündüz, 2004; Akyol, 2006; Aytaş, 2006; Cemiloğlu, 2005; De Beaugrande ve Dressler, 1981; akt. Coşkun, 2009; Güneş, 2014; Tüzel, 2014; Ünalın, 2006; Yakıcı, Yücel, Doğan ve Yelok, 2010).

Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin sayıları ve türleriyle ilgili şu açıklama yapılmıştır:

Ders kitaplarında işleniş verilen 4 metin dışında 2 ek metne yer verilmelidir. Bu metinler, öğretmenin isteğine bağlı olarak ve etkinlikleri öğretmen tarafından düzenlenerek işlenebilecektir. Temada verilen diğer metinlerle aynı türde olabilecek bu metinlerin türü birbirinden farklı olmalıdır. Her temada iki olaya, bir düşünceye dayalı metne yer verilmelidir. Altı temadan en az dördünde şiir

türünde metin yer almalıdır (MEB, 2006: 57-58). Buna göre öğretim programında metin türlerinin olaya dayalı (öyküleyici), düşünceye dayalı (bilgilendirici) ve şiir olmak üzere üç ana başlıkta ele alındığını söyleyebiliriz. Yine programda dinleme metinlerine de değinilmiş ve “Her temada farklı türlerden en az üç okuma, bir dinleme metnine/materyaline yer verilir. Dinleme metinleri öğretmen kılavuz kitabında yer almalıdır. Dinleme metni, okuma metinlerinde ele alınan alt temalardan biriyle bağlantılı olabilir.”(MEB, 2006: 60) şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Türkçe ders kitaplarına alınacak metin türleriyle ilgili ölçütler de öğretim programında belirtilmiş, 6, 7 ve 8. Sınıfta yer verilmesi gereken zorunlu türler tespit edilmiştir. Hangi türlerin hangi sınıf seviyesinde zorunlu olarak yer alacağına dair açıklama şu şekildedir:

6. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup

7. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi

8. Sınıfta; şiir, hikâye, anı, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri, destan

türlerinde metinlere mutlaka yer verilmelidir. Bu türler dışındaki türlerde de metinlere yer verilerek öğrencilerin farklı türden metinlerle karşılaşması sağlanmalıdır (MEB, 2006: 57). Buna göre şiir, hikâye, anı ve deneme türleri bütün sınıflarda okuma veya dinleme metinlerinde yer alması gereken ortak zorunlu türlerdir. Öğretim programındaki zorunlu türlerden hareketle okuma veya dinleme metinlerinde yer alabilecek tür sayısı ise 15'tir. Ancak bu sayı zorunlu türler dışındaki metinlerin de kitaplarda yer alabileceği gerçeğinden hareketle daha da artabilir.

Yöntem

Ortaokul 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe derslerindeki dinleme metinlerinin türüyle bu metinlerin işlenişinde kullanılan dinleme yöntem/teknikleri arasındaki ilişkiyi tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187). Dinleme metinleri öğrenci ders kitaplarında bulunmayıp yalnızca öğretmen kılavuz kitaplarda yer aldığından çalışmanın evrenini 6, 7, 8. Sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitapları oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise her sınıf seviyesinden seçilen ve 2014-2015 eğitim öğretim yılında Bakanlık tarafından okutulması uygun görülen ve biri Bakanlık biri özel yayınevi tarafından yayımlanan toplam altı adet kılavuz kitap oluşturmuştur. Kılavuz kitaplara yönelik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği – Metin Türü İlişkisi

Tablo 1: Çalışmada İncelenen Türkçe Dersi Öğretmen Kılavuz Kitapları

Kitabın Adı	Yazar(lar)ı	Yayınevi
İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı	Şükran Kaplan-Gülay Yıldırım Şen	Gizem Yayınları
İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı	Komisyon	MEB Yayınları
İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı	Elife Şahbaz Dağlıoğlu	Cem Yayınları
İlköğretim Türkçe 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı	Komisyon	MEB Yayınları
İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı	Şükran Kaplan-Gülay Yıldırım Şen	Yıldırım Yayınları
İlköğretim Türkçe 8 Öğretmen Kılavuz Kitabı	Serdar Arhan-Sema Başar-Tuncay Demirel	MEB Yayınları

Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışmada 6, 7 ve 8. Sınıflarda her sınıf seviyesinden biri özel biri Bakanlık yayını olmak üzere toplam altı adet Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabı incelenmiştir. Bu kılavuz kitaplardan Gizem Yayınları Türkçe-6 Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun “02.09.2010 tarih ve 118 sayılı kararıyla”, MEB Yayınları Türkçe-6 “17.12.2010 tarih ve 240 sayılı kararıyla”, Cem Yayınları Türkçe-7 “18.08.2010 tarih ve 96 sayılı kararıyla”, MEB Yayınları Türkçe-7 “08.12.2011 tarih ve 263 sayılı kararıyla”, Yıldırım Yayınları Türkçe-8 “06.12.2011 tarih ve 184 sayılı kararıyla”, MEB Yayınları Türkçe-8 “29.11.2013 tarih ve 182 sayılı kararıyla” ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Her yayınevinin kitabında altı dinleme metnine yer verildiğinden bu çalışmada her sınıf kademesinde 12 olmak üzere toplam 36 dinleme metni, kullanılan yöntem/teknikler ve metin türleri açısından değerlendirilmiştir. Kılavuz kitaplardaki yönergelerden hareketle elde edilen bulgular tablolştırılmış ve yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Çalışmanın bu bölümünde her sınıf seviyesi için dinleme metinlerinin türleri ve bu metinlerde kullanılan yöntem/tekniklere değinilecektir.

Gizem Yayınları ve MEB Yayınları tarafından hazırlanan 6. Sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinin türleri ve dinleme yöntem/teknikleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: 6. Sınıf Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntem/ Tekniği

Metin Sıra No	Yayınevi	Metnin Türü	Dinleme Yöntem/ Tekniği	Yayınevi	Metnin Türü	Dinleme Yöntem/ Tekniği
1	GİZEM TÜRKÇE-6	Hikâye	Katılımsız dinleme	MEB TÜRKÇE-6	Sohbet (söyleşi)	Eleştirel dinleme
2		Deneme	Not alarak dinleme		Makale	Not alarak dinleme
3		Hikâye	Seçici dinleme		Masal	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
4		Şiir	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme		Şiir	Seçici dinleme
5		Deneme	Eleştirel dinleme		Roman	Katılımlı dinleme
6		Gezi yazısı	Seçici dinleme		Hikâye	Tahmin ederek dinleme

Tablo 2'ye göre Gizem Yayınları Türkçe-6'daki altı dinleme metninde dört farklı tür metin kullanılmıştır. Hikâye ve deneme türüne ikişer metinde yer verilirken, şiir ve gezi yazısı türleri birer dinleme metninde kullanılmıştır. Bu metinlerin işlenişinde ise katılımsız, not alarak, seçici, kendini konuşanın yerine koyarak ve eleştirel dinleme olmak üzere beş farklı yöntem/teknik kullanılması öngörülmüştür. İkişer metinde kullanılan hikâye ve denemenin, her defasında farklı yöntem/tekniklerle işlenmesi uygun bulunmuştur.

Tablo 2'ye göre MEB Yayınları Türkçe-6'daki altı dinleme metninde altı farklı tür metin kullanılmıştır. Bu türler sohbet (söyleşi), makale, masal, şiir, roman ve hikâyedir. Bu metinlerin işlenişinde de yine metin türünde olduğu gibi altı farklı dinleme yöntem/teknik kullanılması tavsiye edilmiştir. Hikâye türündeki dinleme metninde kullanılan "Tahmin ederek dinleme" yöntem/teknik ise öğretim programında yer almayıp kılavuz kitapta yer verilen yöntem/tekniklerden biri olarak dikkat çekmektedir.

Cem Yayınları ve MEB Yayınları tarafından hazırlanan 7. Sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinin türleri ve dinleme yöntem/teknikleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: 7. Sınıf Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntem/ Tekniği

Metin Sıra No	Yayınevi	Metnin Türü	Dinleme Yöntem/ Tekniği	Yayınevi	Metnin Türü	Dinleme Yöntem/ Tekniği
1	CEM TÜRKÇE-7	Deneme	Not alarak dinleme	MEB TÜRKÇE-7	Hikâye	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
2		Makale	Seçici dinleme		Makale	Not alarak dinleme
3		Efsane	Seçici dinleme		Hikâye	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
4		Gezi yazısı	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme		Şiir	Katılımsız dinleme
5		Hikâye	Not alarak dinleme		Hikâye	Tahmin ederek dinleme
6		Hikâye	Katılımsız dinleme		Hikâye	Katılımsız dinleme

Tablo 3'e göre Cem Yayınları Türkçe-7'deki altı dinleme metninde beş farklı tür metin kullanılmıştır. Hikâye türü son iki temanın dinleme metinlerinde kullanılan tür olurken deneme, makale, efsane ve gezi yazısına da birer dinleme metninde yer verilmiştir. Bu metinlerin işlenişinde ise not alarak, seçici, kendini konuşanın yerine koyarak ve katılımsız dinleme olmak üzere dört farklı yöntem/teknik kullanılması öngörülmüştür. Not alarak dinleme ile seçici dinlemenin ikişer dinleme metninde kullanılması tavsiye edilmiştir.

Tablo 3'e göre MEB Yayınları Türkçe-7'deki altı dinleme metninde yalnızca üç farklı tür metin kullanılmıştır. Hikâye, dört dinleme metninin türü olarak ön plana çıkmıştır. Diğer iki dinleme metni de makale ve şiir türünde hazırlanmıştır. Bu metinlerin işlenişinde ise dört farklı yöntem/teknik

Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği – Metin Türü İlişkisi

kullanılması öngörülmüştür. Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme ile katılımsız dinleme ikiye metinde, not olarak dinleme ile tahmin ederek dinleme birer metinde kullanılmıştır. Aynı zamanda öğretim programında herhangi bir şekilde bahsi geçmediği halde MEB Yayınları Türkçe 6’da yer verilen “tahmin ederek dinleme” yöntem/ tekniğine 7. Sınıfta da yer verildiği tespit edilmiştir.

Yıldırım Yayınları ve MEB Yayınları tarafından hazırlanan 8. Sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinin türleri ve dinleme yöntem/teknikleri Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4: 8. Sınıf Dinleme Metinlerinin Türü ve Yöntem/ Tekniği

Metin Sıra No	Yayınevi	Metnin Türü	Dinleme Yöntem/ Tekniği	Yayınevi	Metnin Türü	Dinleme Yöntem/Tekniği
1	YILDIRIM TÜRKÇE-8	Fıkra	Not olarak dinleme	MEB TÜRKÇE-8	Anı	Katılımsız dinleme
2		Makale	Seçici dinleme		Makale	Not olarak dinleme
3		Efsane	Katılımsız dinleme		Hikâye	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme
4		Hikâye	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme		Şiir	Seçici dinleme
5		Deneme	Seçici dinleme		Sohbet (söyleşi)	Yaratıcı dinleme
6		Şiir	Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme		Efsane	Tahmin ederek dinleme

Tablo 4’e göre Yıldırım Yayınları Türkçe-8’deki altı dinleme metninin tamamen farklı türlerden oluştuğu görülmektedir. Bu metin türleri fıkra, makale, efsane, hikâye, deneme ve şiirdir. Bu metinlerin işleniş sürecinde ise dört farklı dinleme yöntem/ tekniğinin kullanılması tavsiye edilmiştir. Buna göre seçici dinleme ile kendini konuşanın yerine koyarak dinleme yöntem/ teknikleri ikiye metinde, not olarak dinleme ile katılımsız dinleme de birer metinde kullanılmıştır.

Tablo 4’e göre MEB Yayınları Türkçe-8’deki altı dinleme metninin de Yıldırım Yayınları’nda olduğu gibi tamamen farklı türlerden oluştuğu görülmektedir. Bu türler anı, makale, hikâye, şiir, sohbet (söyleşi) ve efsanedir. Kılavuz kitaba göre bu türlerin işlenişinin de birbirinden farklı yöntem/tekniklerle yapılması uygun görülmüştür. Buna göre bu sınıf seviyesinde katılımsız dinleme, not olarak dinleme, kendini konuşanın yerine koyarak dinleme, seçici dinleme, yaratıcı dinleme ve tahmin ederek dinleme yöntem/ tekniklerine yer verilmiştir. MEB Yayınları Türkçe 6 ve 7’de yer verilen ancak öğretim programında bulunmayan “tahmin ederek dinleme” yöntem/ tekniği yine aynı yayınevinin 8. Sınıf öğretmen kılavuz kitabında bir dinleme metninde kullanılmıştır.

Öğretim programında yer alan dinleme yöntem/tekniklerinin 6, 7, 8. Sınıf Türkçe derslerindeki dinleme metinlerinde sınıflar bazında ve toplamda kaçar defa ve kaç farklı metin türünde kullanıldığına yönelik bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: 6, 7, 8. Sınıf Derslerinde Dinleme Yöntem/Tekniklerinin Kullanım Sayıları ve Kullanıldıkları Tür Sayısı

Dinleme Yöntem/Tekniği	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	Toplam Kullanım Sayısı	Kullanıldığı Farklı Tür Sayısı
Seçici Dinleme	3	2	3	8	6 (makale, şiir, hikâye, gezi yazısı, efsane, deneme)
Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme	2	3	3	8	4 (hikâye, şiir, masal, gezi)
Not Alarak Dinleme	2	3	2	7	4 (makale, deneme, hikâye, fıkra)
Katılımsız Dinleme	1	3	2	6	4 (hikâye, şiir, efsane, anı)
Tahmin Ederek Dinleme	1	1	1	3	2 (hikâye, efsane)
Eleştirel Dinleme	2	-	-	2	2 (deneme, sohbet)
Katılımlı Dinleme	1	-	-	1	1 (roman)
Yaratıcı Dinleme	-	-	1	1	1 (sohbet)
TOPLAM	12	12	12	36	

Tablo 5'e göre 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe derslerindeki 36 dinleme metninde seçici dinleme (altı farklı metin türünde) ile kendini konuşanın yerine koyarak dinleme (dört farklı metin türünde) yöntem/ tekniklerinin sekizer kez ile en fazla kullanılan yöntem/teknikler olduğu görülmektedir. Dört farklı metin türünde yedi kez kullanılan not alarak dinleme ile yine dört ayrı metin türünde altı kez kullanılan katılımsız dinleme yöntem/ teknikleri de dinleme metinlerinde en çok kullanılan yöntem/ teknikler olarak öne çıkmıştır. Öğretim programında yer almayan tahmin ederek dinlemeye iki farklı metin türünde üç defa, eleştirel dinlemeye ise iki farklı metin türünde iki defa yer verilmiştir. Katılımlı dinleme ile yaratıcı dinleme de üç sınıf seviyesi içinde yalnızca birer kez kullanılarak en az kullanılan dinleme yöntem/ teknikleri olmuştur.

Tablo 6: 6, 7, 8. Sınıf Dinleme Metinlerinde Kullanılan Metin Türleri ve Metinlerdeki Dinleme Yöntem/Teknik Sayıları

Metin Türü	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	Toplam Kullanım Sayısı	Kullanılan Yöntem/Teknik Sayısı
Hikâye	3	6	2	11	5 (Kendini konuşanın yerine koyarak, katılımsız, tahmin ederek, seçici, not alarak)
Makale	1	2	2	5	2 (Not alarak, seçici)
Şiir	2	1	2	5	3 (Kendini konuşanın yerine koyarak, seçici, katılımsız)
Deneme	2	1	1	4	3 (Not alarak, seçici, eleştirel)
Efsane	-	1	2	3	3 (Seçici, katılımsız, tahmin ederek)
Sohbet (Söyleşi)	1	-	1	2	2 (Eleştirel, yaratıcı)
Gezi yazısı	1	1	-	2	2 (Kendini konuşanın yerine koyarak, seçici)
Roman	1	-	-	1	1 (Katılımlı)
Masal	1	-	-	1	1 (Kendini konuşanın yerine koyarak)
Anı	-	-	1	1	1 (Katılımsız)
Fıkra	-	-	1	1	1 (Not alarak)
TOPLAM	12	12	12	36	

Metin türlerinin 6, 7, 8. Sınıf Türkçe derslerindeki dinleme metinlerinde sınıflar bazında ve toplamda kaçar defa kullanıldığı ve bu türlerin işlenişinde kaç farklı dinleme yöntem/teknikğine başvurulduğuna yönelik bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6'ya göre 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe derslerindeki 36 dinleme metninde en çok yer verilen metin türü hikâye olmuştur. En fazla 7. Sınıfta olmak üzere toplamda on bir dinleme metninde kullanılan bu türün işlenişinde de beş farklı dinleme yöntem/ tekniği kullanılmıştır. Bunda bu türün bütün sınıflarda ortak zorunlu türlerden biri olmasının yanında, her temada iki olaya, bir düşünceye dayalı metne yer verilmesi zorunluluğu da etkili olmuş olabilir. Bu türün ardından ikinci sırada gelen ve beşer metinde kullanılan şiir, üç farklı yöntem/ teknikle ele alınırken makale de iki farklı yöntem/ teknikle ele alınmıştır. Bunların dışında deneme türüne dört (üç farklı yöntem/teknikle), efsane türüne üç (üç farklı yöntem/ teknikle), sohbet (söyleşi) ve gezi yazısı türlerine iki (her tür için iki farklı yöntem/ teknikle), roman, masal, anı ve fıkra türlerine de birer dinleme metninde yer verilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada incelenen 36 dinleme metninde toplam 11 farklı metin türü kullanılmıştır. Hikâye türü, dinleme metinlerinde bütün sınıf seviyeleri içinde en fazla kullanılan (11 defa) tür olmuştur. Olaya dayalı yazılardan biri olan hikâyenin, öğrencilerin ilgisini çekmesi ve onlarda sonuç bölümünde olacıklara karşı merak uyandırabilecek olması bakımından dinleme çalışmalarında tercih edilmesi uygun görülmektedir. Ancak MEB Yayınları Türkçe-7'deki altı dinleme metninden dördünün bu türe ayrılması bir süre sonra öğrencilerde bıkkınlık oluşturabileceğinden dinleme metinlerinin farklı türlerden seçilmesine özen gösterilmesi uygun olacaktır.

Her sınıf kademesindeki iki farklı yayınevinin toplam 12 dinleme metnine baktığımızda 6. Sınıf kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinde 4'ü zorunlu metin türü olmak üzere 8; 7. Sınıf kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinde 4'ü zorunlu metin türü olmak üzere 6; 8. Sınıf kılavuz kitaplarındaki dinleme metinlerinde de 6'sı zorunlu metin türü olmak üzere 8 farklı metin türüne yer verilmiştir. Bu durumda dinleme metinlerinde farklı metin türlerine yer verilmeye çalışıldığını söyleyebiliriz.

Çalışmada değerlendirilen kılavuz kitaplardan MEB Yayınları Türkçe-6, Yıldırım Yayınları Türkçe-8 ve MEB Yayınları Türkçe-8 dinleme metinlerinin her birinde farklı tür metinlere yer verirken, Cem Yayınları Türkçe-7 beş farklı tür, Gizem Yayınları Türkçe-6 dört farklı tür metne yer vermiş, MEB Yayınları Türkçe-7 ise bu metinlerde sadece üç farklı metin türü kullanmıştır. Dinleme yöntem/ tekniklerinin yayınevlerine göre dağılımına baktığımızda MEB Yayınları Türkçe-6 ve MEB Yayınları Türkçe-8 her dinleme metnini farklı yöntem/tekniklerle ele alırken, Gizem Yayınları Türkçe 6'da beş farklı yöntem/teknik kullanılmış, Cem Yayınları Türkçe-7, MEB Yayınları Türkçe-7 ve Yıldırım Yayınları Türkçe-8'de dört farklı dinleme yöntem/teknikğine yer verilmiştir. Buna göre MEB Yayınları Türkçe-6

ile MEB Yayınları Türkçe-8 metin türlerinde ve dinleme yöntem/tekniklerinde çeşitliliğin en fazla olduğu yayınlar olarak ön plana çıkmışlardır.

Öğretim programında sınıflar bazında kullanılması zorunlu türler içerisinde adları geçmeyen efsaneye 3 (biri 7, ikisi 8. sınıfta), fıkraya da 1 (8. Sınıfta) dinleme metninde yer verilmiştir. Bu, öğrencilerin zorunlu olmayan türlerle de karşılaşmaları bakımından olumlu bir uygulamadır.

Cem Yayınları Türkçe-7, dinleme metinlerinde şiirin yer almadığı tek yayındır. Tür özelliği itibarıyla olay ve düşünce yazılarından farklı bir yerde duran ve öğrencilerin duyu yönüne hitap edebilecek şiir türüne dinleme metinlerinde yer verilmesine özen gösterilmelidir.

Anı türü, bütün sınıflarda yer verilmesi gereken zorunlu türlerden biriyken 36 dinleme metninden sadece birinde (MEB Yayınları Türkçe-8) kullanılmıştır. Bu metnin işlenişinde ise katılımsız dinleme tercih edilmiştir. Kişilerin başka kişilerin başından geçen ilginç olayları dinlemeyi sevdiği göz önüne alınacak olursa dinleme eyleminde öğrencilerin dikkatini toparlamada etkili bir tür olabilecek anıya dinleme çalışmalarında daha fazla yer ayırmak faydalı olacaktır.

Öğretim programında yer alan yedi dinleme yöntem/tekniklerinden 6. Sınıf kitaplarında altı, 7. Sınıf kitaplarında dört, 8. Sınıf kitaplarında ise beş tanesine yer verilmiştir. 6. Sınıflarda yaratıcı dinlemeye, 7. Sınıflarda yaratıcı dinleme, eleştirel dinleme ve katılımlı dinlemeye, 8. Sınıflarda da eleştirel dinleme ile katılımlı dinlemeye yer verilmemiştir. Eleştirel dinleme sadece 6. Sınıf kitaplarında yer almıştır. Öğrencilerin eleştirel bakış açısı kazanmalarında önemli bir yeri olan bu dinleme türünün daha üst sınıflarda da mutlaka kullanılmasına çalışılmalıdır.

Öğretim programında yer verilen dinleme yöntem/ tekniklerinden seçici dinleme ile kendini konuşanın yerine koyarak dinleme kılavuz kitaplarda en çok yer verilen (sekizer metinde) dinleme türleri olurken, katılımlı dinleme (6. Sınıfta) ile yaratıcı dinleme (8. Sınıfta) sadece birer metinde kullanılmıştır. Bu sebeple dinleme yöntem/tekniklerinin dinleme metinlerine dağılımının daha dengeli yapılmasına ve öğrencilerin bu yöntem/ teknikleri azami derecede tanımalarına imkân sağlanmalıdır.

Metin türlerinde en çok kullanılan dinleme yöntem/ tekniklerine baktığımızda hikâye türünde daha çok kendini konuşanın yerine koyarak dinleme yöntem/ tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntem/teknığe 11 hikâye metninin 4'ünde yer verilmiştir. Hikâye metinleri olaya dayalı ve kişilerin yer aldığı türlerden biri olduğu için empati kurmaya uygun metinlerdir. Bu sebeple bu tür metinlerde bu dinleme yöntem/ tekniğinin çokça kullanılması uygun görülebilir. Bunun dışında katılımsız dinleme de hikâye türünde 3 kez kullanılarak bu tür için ön plana çıkan yöntem/ tekniklerden biri olmuştur. Dinleme metinlerindeki türlerden makalede ise not olarak dinleme (3 kez) ile seçici dinleme (2 kez) yöntem/ teknikleri kullanılmıştır. Not olarak dinlemeye sadece MEB Yayınları'nın, seçici dinlemeye ise özel yayınevlerinin kitaplarında yer verilmiştir. Makale türü bilgilendirici metinler içinde anlaşılması için büyük bir çaba ve dikkat gerektirdiğinden öğrencilerin bu metinleri not olarak dinlemelerini ve

Türkçe Derslerindeki Dinleme Metinlerinde Dinleme Yöntem/Tekniği – Metin Türü İlişkisi

seçici davranmalarını sağlamak bakımından makale metinlerinde bu yöntem/tekniklerin tercih edilmesi de olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Dinleme metinlerinde iki kez yer verilen gezi yazısı türü kendini konuşanın yerine koyarak dinleme ve seçici dinleme; iki kez yer verilen sohbet (söyleşi) türü eleştirel dinleme ve yaratıcı dinleme; üç kez yer verilen efsane de seçici dinleme, katılımsız dinleme ve tahmin ederek dinleme yöntem/teknikleriyle işlenmiş, böylece dinleme metinlerinde birden fazla yer verilen türler içerisinde her defasında farklı yöntem/tekniklerle işlenen türler olmuşlardır.

Dinleme yöntem/ tekniklerinin metin türlerine göre dağılımında ise seçici dinleme öne çıkmıştır. Bu yöntem/ teknik dinleme metinlerinde yer verilen 11 farklı türün 6'sında kullanılmıştır. Kendini konuşanın yerine koyarak dinleme, not olarak dinleme ve katılımsız dinleme yöntem/ teknikleri de dört farklı metin türünde kullanılmışlardır. Eleştirel dinleme de deneme ve sohbet gibi yazarın duygu ve düşüncelerini öznel yargılarla dile getirdiği ve okuyanın/dinleyenin yazara katılıp katılmama noktasında eleştirel bir bakış açısına sahip olduğu türlerde kullanılmıştır.

Öğretim programında herhangi bir şekilde bahsi geçmediği hâlde Bakanlık yayınevinin üç farklı kılavuz kitabında “tahmin ederek dinleme” adlı yöntem/teknığe yer verilmiştir. Bu yöntem/teknik iki sınıfta hikâye, bir sınıfta efsane olmak üzere üç olay yazısında kullanılmıştır. Olay yazıları metnin sonunu tahmin etmeye elverişli yazılar olduğundan burada kullanılan yöntem/teknığe bu şekilde bir adlandırma yapılması uygun görülmüş olabilir.

Kaynakça

- Akbayır, S. (2006). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Aktaş, Ş. ve Güngüz, O. (2004). *Yazılı ve sözlü anlatım-kompozisyon sanatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyol, H. (2006). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Arhan, S., Başar, S. ve Demirel, T. (2014). *İlköğretim Türkçe 8 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Arı, G. (2013). Dinleme/izleme öğretimi. C. Yıldız (Ed.) *Kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi* içinde (s.189-215). Ankara: Pegem Yayınları.
- Aytaş, G. (2006). Edebî türlerden yararlanma [elektronik versiyonu]. *Milli Eğitim Dergisi*, S. 169.
- Calp, M. (2005). *Özel öğretim alanı olarak Türkçe öğretimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Cemiloğlu, M. (2005). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Coşkun, E. (2009). Türkçe öğretiminde metin bilgisi. A.Kırkkılıç ve H. Akyol (Ed.) *İlköğretimde Türkçe öğretimi* içinde. (s. 231-283). Ankara: Pegem Yayınları.
- Çeçen, M.A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.
- Çifçi, M. (2001). Dinleme eğitimi ve dinlemeyi etkileyen faktörler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 165-177.

- Doğan, Y. (2013). Dinleme eğitimi: kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (Ed.) *Türkçe öğretimi el kitabı* içinde. (s. 151-178). Ankara: Pegem Yayınları.
- Ergin, A. (2014). *Eğitimde etkili iletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Günay, V. D. (2007). *Metin bilgisi*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Kantemir, E. (1972). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Kaplan, Ş. ve Yıldırım-Şen, G. (2014). *İlköğretim Türkçe 6 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Kaplan, Ş. ve Yıldırım-Şen, G. (2014). *İlköğretim Türkçe 8 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Karatay, H. (2013). Okuma eğitimi: kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (Ed.) *Türkçe öğretimi el kitabı* içinde. (s. 221-264). Ankara: Pegem Yayınları.
- Karatay, H. (2014). *Okuma eğitimi- kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Komasyon. (2013). *İlköğretim Türkçe 6 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Komasyon. (2013). *İlköğretim Türkçe 7 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Özbay, M. (2005). *Bir dil becerisi olarak dinleme eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7 (1), 87-97.
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahbaz-Dağlıoğlu, E. (2014). *İlköğretim Türkçe 7 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Cem Yayınları.
- Taşer, S. (2015). *Konuşma sanatı*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tüzel, S. (2014). Dinleme eğitimi. M. Yılmaz (Ed.) *Yeni gelişmeler ışığında Türkçe öğretimi* içinde. (s. 17-41). Ankara: Pegem Yayınları.
- Tüzel, S. ve Keles E. (2013). Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(23): 27-45.
- Ungan, S. (2009). Dinleme. A. Kırkkılıç ve H. Akyol (Ed.) *İlköğretimde Türkçe öğretimi* içinde (s. 135-161). Ankara: Pegem Yayınları.
- Ünalın, Ş. (2006). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M. & Yelok, V.Ş. (2010). *Üniversiteler için Türkçe-1: yazılı anlatım*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.